

քանի մը զանազանակ ունի. Գալ — արիւ. ց(ո)լ—որիւ. ոլ—որիւ, և հոլ—ովիւ ։ Այս հայ ձեւերուն մէջ « հոլով » ն է որ թէ նիւթաւան թէ վերացական առումով գործածուած է արդէն. քարեր կը հոլովենք լեռն ի վար, ինչպէս նաեւ անուններ կը հոլովենք, երբ սէր, սիրոյ, սիրով, սէրէ կը հոլովենք, բառին էական մասը կը պահենք՝ զայն ենթարկելով հետզհետէ կարգ մը եղանակաւորումներու. Ուրեմն « հոլովում »-ը բարդ իմաստ մը առած է, և սքանչելապէս կ'արտայայտէ « կանոնաւոր ընթացքի մը մէջ փոփոխութիւններ կրելու » զադափաւրը, որ է ճիշդ համապատասխանը évolutionի իմաստասիրական զադափարին ։ Ճշապէս կը հրամայէ անտես ընել եւրոպականին սկիզբի մասնիկը, հայերէնին երկարութիւն մը չտալու համար, կը բաւէ որ բառին արդի գիտական երանգը տալու համար « ունի » մասնիկին տեղ անոր նմանը « ոյթ »-ը գնենք և այսպէս կազմենք հոլովոյթ բառը, որ ոչ միայն հնչումով և իմաստով այլ և լեզուական նշանութեամբը հաւասարն ու համագործն է évolutionի ։ Եայաճեւը կ'ընենք, « հոլովել » ի տեղ, հոյով—անայ, évoluer. և évolutioniste-ը կը կոչենք հոյովոսրական մը ։

Վերի օրինակները կը բաւեն ցուցնել թէ համեմատական լեզուագիտութեան տուրքները պատուական օժանդակ մ'են բանասիրութեան, և թէ, երբ եւրոպական բառ մը արդէն հայերէնին մէջ կայ, թէեւ աւելի կամ նուազ ծպտեալ, պէտք է զայն գործածել նոր երանգը տալով և ոչ թէ նորեր ստեղծել ։ Շրջափոխութիւն, բաւելըթութիւն, քնաշըթութիւն, և այլն գոյութեան իրաւունք չունին քանի որ բուն բառը, évolutionը, հայերէն ունինք արդէն « հոլովում » ձեւին տակ, և որուն այնքան հեշտ է տալ նոր երանգը ։

Տօթ. Մ. ՍՄՍՏ ԳՈՐԻՒՆԵԱՆ

Շարայարքի

ԹՂԹԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ

Ա. — Աշխարհաբարի խնդիրը.

Գրագէտ դասակարգը ի՞նչ չափով պէտք է աշխատակցի ժողովրդեամբ. — իր իրաւութեանը. — ի՞նչ սկզբունքներու վրայ պէտք է ձիմուկ իր գործունեութիւնը ։

Լեզուն կը փոփոխէ՝ ամէն օր՝ քերականութեան մէջ ձեւերը, բառերուն մէջ՝ իմաստները, ինչպէս ամէն իրէ՝ ամէն վայրկեան բան մը կը մտաշի իրմէ, բայց այս փոփոխութիւնը, նման մարդկային հասակի վրայ եղածներուն, գործողութեան պահուն՝ անզգալի, ժամանակի կը կարօտին որոշ ձեւ մը առնելու և յայտնուելու համար, ինչպէս հեռաւորութեան որոշ չափ մը պէտք է՝ որպէս զի օդը իր կապոյտ գոյնն յայտնէ ։

Գրական շարքառը, որ ծանրաշարժ զանգուած մ'է բառարաններու, օրագրներու, մատենաներու այնքան անկարող է ժողովրդական լեզուին հետ ընթանալ (ենթադրուելով անոր ամենէն նուրբ փոփոխութեանց)՝ որքան զրիչ՝ խօսքին ։

Եթէ գրական բարբառը պարտականութիւն ունենար ժողովրդականին հաւատաւ ընդ լուսանկարն ըլլալու միայն, հարկ պիտի ըլլար ամէն վայրկեան փոփոխել քերականութիւնն և բառարանը, և պիտի չունենայինք երբէք հաստատուն գրական բարբառ մը՝ որ սերունդներու միջին կապ մ'ըլլար և անոնց հասարակաց տառացուածքը ։ Այս անտեղութիւնը նկատելով ու միանգամայն այնքան անկարելի ըլլալով ժողովրդական լեզուի ընթացքին հետեւիլ անդադար՝ որքան ժողովրդեան այլ եւս անհասկանալի դարձած լեզու մը (գրաբարը՝ օրինակի համար) առօրեայ գործածութեան մէջ պահելը, գրական շարքառը պէտք է ըլլայ բան մը՝ որ ոչ առաջնայն

թերութիւնն ունենայ, և ո՛չ ալ երկրորդին: Պէտք է ըլլայ ժողովրդեան հսկումը, և պէտք է ըլլայ հաստատուն: Բայց ժողովուրդը կը շարունակէ իր ճամբան և կու գայ ժամանակ մը ուր այնքան կը հեռանայ սա որ իր տեղը անշարժ մնացած գրարարբառը անհասկանալի է իրեն: Գաայն վայրկեանն է՝ ուր ժողովրդենէն հասկցուելու համար՝ զրազէտ դասակարգը կը ստիպուի նոր բարբառ մ'ընտրել իրեն: Այս է ահա լեզուի յարատեւ շրջանը:

Գրական բարբառը այսպէս փարոս մ'է՝ որ չի՛ շրջիր ժողովրդեան ետեւէն, այլ կը դիտէ վերէն տակաւ ժողովրդեան հեռանալը, մինչեւ հորիզոնը փակուի անոր ետեւ և ստիպուի նա նոր ջահ մը վառել իրեն:

Եթէ գրական լեզուն պարտք ունենար ճիշդ արձագանգն ըլլալու ժողովրդեան՝ պէտք էր նա զայն ներկայացնել իր աշխարհագրական (տեղւոյ մէջ ունեցած) ընդարձակութեամբը — իր բոլոր գաւառաբարբառներովը. իսկ արդ անկարելի ըլլալով այս՝ ինքնին կը հետեւի թէ՛ նա պարտականութիւն չունի նաեւ զայն ներկայացնել այն մեծութեամբը՝ զոր ունի ժամանակի մէջ, այսինքն է այն բոլոր փոփոխութիւններով զորս օրէ օր կը կրէ: Այլապէս աննպատակ պիտի ըլլար այդ աշխատանքը և ստացուած հետեւանքը զուրկ պիտի ըլլար ամբողջութենէ:

Այս քննութենէն այս կարեւոր եզրակացութիւնը կ'ունենանք որ գրական քարտէս մը բանասէրի աշխատութիւն մը չէ՝ ուր պիտի հաւաքուին լեզուի մը՝ տեղւոյ և ժամանակի մէջ ունեցած բոլոր զանազանութիւնները. այլ հաստատուն կէտ մը հասարակաց կեդրոն մը, ժամադրաւայր մը՝ ուր գիրար պիտի գտնան այնքան իւրարմէ տարբեր շարիղներով ընթացողները: Պայմանադրական լեզու մ'է՝ ան իրապէս. տուեալ վայրկեանի մը, որոշ չափով մը ժողովրդեան պատկանած է ան, բայց կրելով՝ խորապէս՝ զրազէտ դասակարգի ազդեցութիւնը:

Պատմութիւնը օրինակներով կը հաս-

տատէ պատճառարանութեամբ ստացուած եզրակացութիւնները: Կամ իբրեւ անհատական ոյժ — ինչպէս Տանդէն՝ իտալիոյ մէջ — կամ իբրեւ հաւաքական զօրութիւն մը — ինչպէս կը պատահի աւելի յաճախ — զրազէտ դասակարգը կ'աշխատակցի միշտ ժողովրդեան՝ նոր լեզուի մը ստեղծագործման վայրկեանին:

Եթէ գրական բարբառը պայմանադրական բան մ'է, զրազէտ դասակարգը ինչ իրաւունքներ ունի և ինչ սկզբունքներով ըլլալ պէտք է հիմնէ իր գործունէութիւնը:

1. Գրական քարտէսին հիմը պէտք է ամբողջապէս ժողովրդէն առնուած ըլլայ, որպէս զի կարող ըլլայ ան հսկանալի ըլլալ ժողովրդեան՝ — ինչ որ էական պայմաններէն մին է գրական բարբառի:

2. Պէտք չէ ան հետեւի ժողովրդական լեզուի առօրեայ փոփոխութեանց՝ բայց եթէ երբ առոնք այնքան կը մեծնան որ հին ձեւերը երեւին անկենդան, արտասովոր, անհասկանալի:

3. Ամէն գործողութիւն, ամէն ընտրութիւն գիտակցարար կատարուած՝ աւելի բարձր է միշտ, քան այն՝ որ կը կատարուի սովորութեան մը համաձայն, առանց որոշ կամքի: Մարդս, ինչպէս ամէն գործի, ազատ պիտի չըլլայ զաղափար մը բացատրելու համար ընտրելու ո՛ր և է ձայն՝ զոր աւելի անոյշ կամ աւելի յարմար կը համարի: Անտարակոյս. բաւական է որ պայմանադրաբար, այդ բառին նկատմամբ, նախապէս զոյրութիւն ունենայ ընթերցողին և լսողին մէջ:

Ինչ որ այս սկզբունքի գործադրութեան արգելք կ'ըլլայ գործնականին մէջ՝ այն է որ ամէն ոք առանձին գրութիւն մը պիտի կազմէր և առանձին կարծիք մը պիտի գործադրէր, և համաձայնութիւնը՝ լեզուի մէջ՝ գոյութիւն պիտի չունենար. բայց այս առարկութիւնը չի՛ գործը այն պարագային երբ համաձայնութիւն մը կը գոյացուի զրազէտ դասակարգին մէջ՝ քերականական ձեւի մը կամ բառի նկատմամբ:

Այս կանոնով է որ կ'արգարանան, օրինակ, Հոգիի, համոզումի, և այլ նորա-

հնար ձեւեր, Սորձ և իր պէս նորագիւտ ձայներ, և այլն:

Համաձայնութիւնն է միակ պայմանը որ կը պահանջուի որպէս զի գրագէտ դասակարգի ո՞ր և իցէ մէկ կամըր, — Թէպէտ հիմնուած չըլլայ կամ հնութեան կամ ժողովրդական բարբառին մէկ յատկութեանը վրայ, — կարենայ իրագործման իրաւունք ունենալ:

4. Գրագէտ դասակարգը պէտք է զբաղի լեզուի քանակն ամբողջացնելու:

Մարդկային գաղափարներու քանակը կ'աճի. պէտք է ուրիմն բառերը, քերականական ներութիւնները նոյնպէս աճին. բայց հայ ժողովուրդը չի գտնուիր դեռ այն վիճակին մէջ՝ որ այս աշխատանքը կարենայ ընել. նա իր գործածութեան համար զո՞հ կ'ըլլայ օտար բառեր փոխ առնելով. գրագէտ դասակարգը կարող չէ այս միջոցը գործադրել, որովհետեւ Տաճկահայը՝ Թրքերէնէ, Ռուսահայը՝ Ռուսերէնէ, Ամերիկահայը՝ Անգլիերէնէ փոխ կ'առնու, մինչ իրեն համար հարկաւոր է բան մը՝ որ իրաւունք ունենայ հասարակաց ըլլալու, և այս իրաւունքն ունի անշուշտ այն բառը՝ որ հայկական է իր կազմութեամբ:

Ահա, գրագէտ դասակարգին համար, ապարկէզ մը՝ գիտակցական գործունէութեան:

5. Պէտք է նա խորհի նաեւ լեզուի ուրակին վրայ: Ժողովուրդը, մեր մէջ հայերէնը կը գործածէ նիւթական կեանքի արտայայտութեան համար. գեղարուեստը, գրականութիւնը աւելի վայելուչ, աւելի ներդաշնակ լեզու մը կը պահանջեն. ոչ միայն՝ ամէն ազգի մէջ՝ գրական բարբառ մը՝ այլ, ի մասնաւորի, քերթողական բարբառ ի՞նչ գոյութիւն ունի: Ուրիմն գրագէտ դասակարգի իրաւունքն և իր պարտքն է տալ լեզուին այն բարձր յատկութիւնները, որոնց մասին հայ ժողովրդեան մտածել չեն ներեր՝ իր կեանքի ներկայ պարագաները:

Այս ընդհանուր սկզբունքները աւելի մասնականացնելով կը տեսնենք որ հայ

գրագէտ դասակարգը հետեւեալ պարտականութիւններն ունի քննելու.

1. Ո՞ր գաւառաբարբառը պէտք է իրեն ընտրէ գրական լեզու. արեւմտեան և արեւելեան հայերէնները չն՞ի կարող ձուլուիլ, ինչպէս յաճախ կ'առաջարկեն՝ Հայոց եւրոպացի բարեկամները:

2. Ժողովրդական լեզուի ո՞ր ձեւերը պէտք է ընտրէ այն հին ձեւերու տեղ՝ որ այլ եւս արտասովոր կը հնչեն:

3. Նոր հնարուած ձեւերէն և բառերէն որոնք են արժանի ընդունուելու և ընդհանուրի հաւանութեան արժանացած:

4. Ի՞նչ նոր բառերու կը կարօտի հայերէնը. հարկ է քերականական նոր ձեւեր աւելցնել (օր. սեռը, և այլն):

5. Աշխարհաբարբ ի՞նչպէս կարող է աւելի պարզ, ներդաշնակ, և դիտրիւ լեզու մ'ըլլալ:

Աւելորդ չէ երկարել այս սկզբունքներու վրայ, որովհետեւ եթէ գործնականին մէջ միշտ անակընկալ արդիւնքներ չտան, անհրաժեշտ է անոնց որոշ ծանօթութիւնը՝ գիտակից և ապահով գործունէութեան համար:

ՃԵՄԱԿԱՆ

Բ. — Աշխարհաբարբ Թէ Աշխարհաբար.

Առ Մեծ. Գ. Մ. Նուպարեան

Արեւելեան Մամուլի մէջ¹ կարդացի Չեր պատուական յօդուածը՝ որով կը պաշտպանէք, ընդդէմ բարեկիշատակ Ռ. Յ. Պերպերեանի Թէ « Աշխարհաբար » պէտք է գրել, ոչ և « Աշխարհաբար »: Յիշատի աւանաւոր հայկաբաններ, Աշխարհաբար բառը որով կը հասկնանք Նոր-հայերէնը կամ ժողովրդական հայ լեզուն՝ երկու կերպով կը գրեն, և երկուքն ալ իրենց օրինաւոր ապացոյցը, փաստը ունենալ կը կարծեն: Անոնք որ թաւ կը վերջացնեն, քարքառ իմաստով կը բարդեն Աշխարհ-

1. Տճ՝ Թիւ 14. Իսկ Ռ. Յ. Պերպերեանի գրութիւնը՝ Թիւ 18.

և-բառ բառերը. իսկ անոնք որ խաղ կը վերջացնեն՝ իբր մակբայ կը նկատեն Աշխարհաբար ձևեր:

Վերջինս պաշտպանողները օրինակ բերած են Ռամկօրեն որ Ռամկաբարի կը համապատասխանէ, որով ինչպէս Ռամկօրէնը մակբայ է՝ այսպէս աշխարհաբար պէտք է մակբայ գործածել:

Անշուշտ աւելի զօրաւոր ապացոյց մը պիտի նկատուի Աշխարհօրեն՝ բառը՝ զոր գործածուած կը գտնենք ժի դարու մէջ Աշխարհիկ լեզու իմաստով՝ Ներսէս Շնորհալույ յիշատակարանի մը մէջ². Ներսէս Շնորհալին Ս. Պարսամի վկայարանութիւնը կրկին կը թարգմանէ, վասն զի առաջին թարգմանութիւնը — զոր բրած էր Գրիգոր Բաղնայ մը Մեխիսիէի մէջ ի խնդրոյ Գրիգորիսի վկայասիրի — « բառ Ասորոց (բնագրին) շաղկապի և ծամածուռ, անյարմար և Աշխարհօրեն բանիցն գոյր »: Հոս աշխարհօրենը ամենաճիշդ աշխարհաբարի համանիշն է:

Հ. Մ. ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

Գ. — ի խորձ եւ « Տիրական » բառերը:

Ավերբոյ, 21 Ապրիլ

Այսօր միայն կարող եղայ ձեռքս ունենալ ընդարձակ « Μυθων αἰσωπειων συναγωγῃ, » (Բ հտ. Corayի Յունական Մատենադարանին), որովհետեւ յառաջ վստահացած էի Հայմի տպագրութեան վրայ (յորում յաճախ կը կրկնուին De Iuriaի և նոյն իսկ Corayի հրատարակած եզովբեան առակները): Ինծի հետաքրքրութեամբ կարդացի « Χελώνη καὶ λαγῶδες » առակները, բայց երբորդը պէտք էր աւելի անուանել « Ἰππος καὶ χελώνη », և մեզ անանդուած է Լիբանիոսէն:

1. Աշխարհօրէն բառը ուրիշ տեղեր ևս գործածուած է, մինչեւ իսկ Ե դարու մէջ Բուզանդայ քով՝ ինչպէս կը նշանակէ Հայկազեան Բաղդերը, բայց տարբեր իմաստով. « բառ կարգի աշխարհիս, կենցաղոյս, աշխարհականաց, կենցաղական և քաղաքական »: Ղարմազ « բուրբ աշխարհու, համաշխարհական »: Հայկազեան Բառ-

Ասոր մէջ ինչպէս իրեն համապատասխանող Հայերէն առակին՝ նապատակին տեղ ճի դրուած է և մրցանքը կը հանդիպի « սթատիստի » մէջ, և այս մեզ մեծագոյն իրաւունքը կու տայ՝ զայն հայերէնին հետ համեմատելու: Արդ այս յունական առակին՝ որ շատ ճապարհ է՝ հեղինակը յետ ակնարկելու այն պատճառները որ երկու վիճարանողները մրցանքի յորդորեցին՝ կ'աւելցնէ. « ἀποδείκνυστας δὲ τὸ σταδίων, καὶ ἡμέρα τῷ ὄρουμ »: Յետոյ յիշելով ձիուն զանդաղութիւնը և կրիայի աշխոյժ երազութիւնը, կ'աւելցնէ « Ἦκε δὲ ἡ χυρία, καὶ μεστὸν ἦν τὸ θέατρον »:

Մեծ հաճոյքով կը դիտեմ որ ἡμέρα ձայնը կը հաստատէ ժամանակի գաղափարը՝ զոր տուեր էի հայերէն տիրական բառին, և ի խորձ բացատրութիւնն՝ է յիշարի նոյն բառի այն թարգմանութիւնը՝ զոր ես առաջարկած էի:

ՏՐԹՅՈՐ ԾԱՆՈՒԻ ԱՄՈՅ

Թ. Գ. — Տիրականի վրայ գրուած յոգուածին (Բզով. 1907, մայիս, էջ 210) 9. ծանօթութիւնը (« Փարիզ, 1810 ») ընթեռնու « Halm Teubner Lipsiae »:

Նոս

Գ. — « Փառական նշամակաց » եւ « զնախնամէջ պարն »:

Ագարանցեղոսի « Փառական նշամակաց »-ի համար առաջարկում եմ ևս մի այլ ուղղագրութիւն. (նախորդը տե՛ս Բզով. աւերիւ, 1907, էջ 147):

Ս. Գրոց մէջ կայ « Քաղաք նամակաց »: Զինչ է նամակացդ. — իբրեւ « Նէմ » = նախախնամ վայրեր . . . paludae romanaeի նման:

գրքին մէջ 46 պատկի աշխարհօրէն բառը աշխարհաբար լեզուի նշանակութեամբ:

2. Այս յիշատակարանը կը գտնուի Բաղդու Հայկական 46 թիւ ձեռագրին մէջ Պարսամայ վարքին կցուած. նոյնը կարելի է գտնել նաեւ ուրիշ Յայմատուրաց՝ և Զառեմտիւրներու մէջ նոյն սրբոյն վարքին կցուած ըստ փափագանաց թարգմանչին:

Եթէ այսպէս՝ « Դաշտն փառական նա-
մակաց » կարող է նշանակել « մօրի և ե-
ղեգնուտների դաշտ » :

Բուզանդի մէջ էջ 84 տող 15 կարդում
ենք հետեւեալը . « Որ զեախձամէջ պարն
յոպացոցեայ մամկացոցսն և զճարպն, և
զերիկամամբն պարզեալ . ուստի . . » :

Առաջարկում եմ կարդալ . « Որ զեախ-
նական վարսն յոպացոցեայ մեղկացոցանէ
և զճարպն զերիկամամբն պատեալ՝ ուստի »
(= ուսկից, ոչ եթէ անոր համար՝) :

Հ. ԳԱՐՐԻԷԼ ՆԱԶԱԳԵՏԱՆ

Ե. — Ֆարմանի Ասման վէպին առթիւ .

Այս վէպին վրայ քննութիւն մը կա-
տարած ըլլալով (Քաղմալեկ 1906, թիւ
7) հետեւցուցեր էի շարք մը լեզուական
համեմատութիւններէ և ուրիշ հանգամանե-
րէրէ թէ հեղինակը կամ թարգմանիչը կոս-
տանդին Երզնկացին ըլլայ : Հ. Մ. Պոտու-
րեան յիշելով այս ուսումնասիրութիւնս
(Քաղմալեկ, 1906, էջ 348 ծանօթ.) կը
գրէր որ « Յուսանք թէ պիտի կարենանք
տարբեր լուծումներ տալ այն խնդիրնե-
րուն՝ որոնց մի մասին տուաւ Քաղմալեկի՝
Հայ վկայեալն ստորագրողը » : Դեռ մօտերս
ալ (Քաղմալեկ 1907, էջ 189) հրատա-
րակեց որ « Բայց թէ կոստանդինն է Ֆար-
մանի-Ասմանի հեղինակը (կամ թարգմա-
նիչը)՝ զայս ուզեց հաստատել Հ. Անդրի-
կեան՝ հիմնուած լեզուական նմանութեանց
վրայ : Ես, թէև 1906 Յունուարին կ'ի-
մացնէի Պ. Ա. Զօպանեանին (նամակով
մը) թէ նմանութիւնը կը նշմարեմ կոս-
տանդինի քերթուածներուն և Ֆարմանի-
Ասման վէպին մէջ՝ քայց յետոյ տեսնելով
նոյնպիսի նմանութիւնք երեք, չորս միջ-
նադարեան բանաստեղծներու քով՝ շատ
սովորական և ընդհանրացած համարեցայ
այդպիսի ասացուածք : Մեծ. Նորայր եւս
Ֆարմանի-Ասման վէպին հեղինակութիւնը

կամ թարգմանութիւնը կոստանդինի չըն-
ծայեր » : Նոյն ըսեմ որ իմ հաստատու-
թիւնս թէ կոստանդին Երզնկացին է հե-
ղինակը կամ թարգմանիչը Ֆարմանի-Աս-
ման վէպին՝ հիմնուած է ոչ լեզուական
նմանութեանց վրայ միայն՝ այլ և ուրիշ
հանգամանքներու զորս նկատի չէ առած
իմ ընդդիմախօսը : Պիտի փափաքէի ապա
որ այն կտորները՝ զորս ես Երզնկացոյն
քերթուածներէն և Ֆարմանի-Ասմանէ ընդ-
դիմադրած եմ, հաճէր ցուցնել « Երեք ,
չորս միջնադարեան բանաստեղծներու
քով » որոնք թոյլ տուած են իրեն շատ
սովորական և ընդհանրացած համարել
այդպիսի ասացուածքներ : Բնականաբար
այս « միջնադարեան բանաստեղծները »
կոստանդինէ յետոյ պէտք չեն ըլլալ ժա-
մանակով, եթէ ոչ իրենք կոստանդինէ ա-
ռած պիտի ըլլան : Աւելի լաւ է որ ժա-
մանակակից ալ չըլլան, վասն զի այս պա-
րագային մէջ դեռ փաստերու պէտք պիտի
ըլլայ՝ ցուցնելու համար թէ ինչու ուրիշի
մը պիտի ըլլայ և ոչ կոստանդինի, քանի
որ մանաւանդ ուրիշ փաստեր ալ կան որ
կ'ապացուցանեն թէ ստոր ըլլայ իմ կար-
ծիքս հիմնովին այն ատեն միայն կը ջրօժի,
եթէ իմ ընդդիմախօսս գտնէ կոստանդինէ
յառաջ ապրող « միջնադարեան բանա-
ստեղծներ » որոնք նոյն կտորներն ունե-
նան՝ ինչ որ ես համեմատութեան դրած
եմ :

Յուսամ որ գոհացնելու համար Քաղ-
մալեկի ընթերցողներուն, իմ, և իր իսկ
ակնկալութիւնը՝ դժուար պիտի չըլլայ իրեն
գտնել այնպիսի « միջնադարեան բանա-
ստեղծներ » :

Հ. Ն. ԱՆԴՐԻԿԵԱՆ

Զ. — Պուլալի « Արուեստ քերթողական »ի
թարգմանութիւնը .

Առ Գ. Ծ. ԱՐՄԷՃ

Ներկայացնելով Պուլալի « Արուեստ
քերթողական »ը՝ Մըմբեան էֆ. ի թարգ-
մանութեամբ՝ կը գրէք թէ նա է « աշխար-
հաբար հայացուած նաեւ Վիկնուայի Միւի-

բարեանհերեւեալ, և ԳՐԱՐԱՐԻ՝ կարծենք՝ Ռ. Թ. Պէրպէրեանէն » :

Գրաբար Թարգմանութիւն մը՝ Պուալոյի և Արուեստ Փերթոզականի »ն կատարուած է՝ կարծենք՝ Հ. Թադէոս Թովմաճանեանէն. (Տճն Բզմ. 1888, էջ 365, և 1889, էջ 173, 206):

Փոքր համեմատութիւն մը ցոյց կու տայ երկու Թարգմանութեանց միջև եղած տարբերութիւնը:

Կ'երգէ Պ. Մըմբեան.

Առանս ի տուրքս Հանճարոյ բնութիւն
Անձնիւր ումք պէսպէս կըլտէ միւրս ուրոյն.
Ո՞նք ըզսիւրոյ ճարտար երգել ըզորորոք
Երգիծական ի Թեքել տուր տաղս այլ ոք՝
Ջուարթարար կերպս ի Հանդէս ածելով.
Մալէնպ զարեաց առնու զմըրցանս ցալ ի գով.
Եւ պուրակաց երգիչն անդուտ ինք Ռաքան
Նուազէ զփիլիս և ըզկենցաղ Հովուական.

Իսկ Հ. Թովմաճանի՝ հայկական չափով.

Հոյակապն Հանճարեղաց բնութիւն ի տուրս յոգնաբեղուն
Առ քերթողս մէջ գիտաց ըզտաղանդոյն բաշխել պարզես.
Բոց սիրոյ չափուցն յուրս ինձ հանել այս ոք հնարեցի.
Սըրեպէ մուս ոք երգիծանս՝ ախորժ բանիւց ծիծաղական.
Հեռակս արութեանց հարցէ Մալէնպ ըզկենցաղին.
Երգեպէ Հուքան զփիլիս, զարօտականս և ըզմայրիս:

Հ. Թովմաճանեանի Թարգմանութիւնը աւելի հպակաբանութիւն, աւելի վսեմ շնչոտ մը կը պարունակէ, Մըմբեան էֆէնտիինը աւելի մանր զարդարանքներ. վերջինս ասկայն բաւական ճարտարութիւն ի հանդէս կը բերէ՝ յետ իւր ազատութիւնը այնքան կարճ տողերով և յանգերով շղթայելու:

ԽՄԲ.

Է. — « Փառական Նշամակաց »

(Ազամ. էջ 164).

Առ Մեծարգ Հ. Գ. Նաթապետեան

Ձեր Ազաթանգեղայ Ուղղադրութեանց մէջ (Բզմ. 1907 ապրիլ էջ 147) խօսելով Ազաթանգեղոսի հետեւեալ պարբերու-

թեան վրայ « Կամեցեալ (Տրդատայ) որս առնել՝ երթեալ ի դաշտն փառական և չամակաց՝ » վերջին ընդգծեալ բառը ստուգաբանած էք վրացերէն էլմակի (= դե) բառով, դիտել տալով որ հէշտ այդ փառական դաշտին մէջ զիւհաւարեցաւ Տրդատ: Այժմ էք ներկայացնէք և մի այլ մտածութիւն. եւմ (= ճարճախոտ) բառը և իւր կը տեսնէք Փառական դաշտին մէջ, և Ազաթանգեղայ խնդրական տողը կը կարդաք. « Ի դաշտն փառական նամակաց »:

Ներեցէք առաջարկել ուրիշ մեկնութիւն մը, Դիտելի է որ խնդրական բացատրութեան մէջ՝ քիչ մ'անբնական կերպով հետացած են իւրարմէ յատկացուցիչն և յատկացեալը. պատմական արձակի մը մէջ կը սպասուէր աւելի « Ի Փառական դաշտն Նշամակաց » կարդալ՝ քան թէ « Ի դաշտն Փառական՝ Նշամակաց »:

Աստի կասկած կ'արթննայ մեր մտքին մէջ՝ որ մի գուցէ փառականը՝ ածական մ'ըլլայ միայն. խնդրական պարբերութիւնը կ'ուղղադրենք այսպէս. « Ի դաշտն (Թա)փառական (եր)մամակաց »: Ահա թէ ամբողջ պարբերութիւնը ինչպէս կը լուսաւորուի.

« Ապա յետ այսորիկ (Տրդատայ) ժամ տուեալ որոսդ՝ ամենայն զօրաց ածել կուտել զպառականն, երազազ տուեալ, Թա կարդ ձգեալ, կամեցեալ որս առնել՝ երթեալ ի դաշտն րոփառական երամակաց »:

Կ'երեւի ընդօրինակողը պակասաւոր ձեռագիր մ'ունեցած է ուր իւր առջեւ գտած է միայն . . . փառական . . . բամակաց, և կարծած է Փառական յատուկ անունը զրտած ըլլալ:

Պարբերութեան շարադասութիւնն է գրւիւսաւորապէս որ մեզ հաւանական ցոյց կու տայ թէ փառական յատուկ անուն մը չէ այստեղ:

Հ. Կ. Տ. ՍԱՆՍՅԱՆ

1. Վանակոյ 1886ի տպ. ունի շեմակաց: